

Gustav Šilih, profesor po 2. svetovni vojni (arhiv Muzeja Velenje)

Mateja Medved

Mateja Medved je študij zgodovine kot samostojno smer zaključila leta 1998 na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Diplomirala je pod mentorstvom dr. Boža Repeta. Po študiju je bila nekaj časa zaposlena v Pokrajinskem muzeju Celje in v celjskem Zgodovinskem arhivu. Od leta 2002 je kot muzejska svetovalka zaposlena v Muzeju Velenje.

PEDAGOŠKI VELIKAN GUSTAV ŠILIH. OB STOLETNICI ČUDEŽA PRI KOBARIDU

Izvleček

Šaleški rojak Gustav Šilih je bil pred 2. svetovno vojno in po njej ena najvidnejših pedagoških osebnosti na slovenskem in tedanjem jugoslovanskem ozemlju. Širši nestrokovni javnosti, zlasti domači šaleški, pa je bolj znan kot avtor dveh del za mladino, dolinske bajke Nekoč je bilo jezero in mladinskega romana Beli dvor. Leta 2014, ko smo obeležili stoletnico začetka 1. svetovne vojne (potem ko smo leta 2013 zaznamovali tudi 120. obletnico njegovega rojstva), pa je v lokalnem okolju Šaleške doline in v zavesti domačinov ponovno zazivel že znana zgodba o njegovem vojskovanju v 1. svetovni vojni ter »znanstvu« s kasnejšim nemškim feldmaršalom Erwinom Rommlom, znanim po vodenju odmevnih vojaških operacij v severni Afriki med 2. svetovno vojno.

Uvod

Gustav Šilih se je rodil 31. julija 1893 kot sin oskrbnika na Velenjskem gradu Lorenza Šiliha in njegove žene Apolonije, rojene Silovšek. Kot pedagog in psiholog se je s strokovnimi spisi in predavanji uveljavil v didaktiki, mladinski psihologiji, izobraževanju učiteljev ter družinski vzgoji in je v slovensko pedagogiko prenašal napredne evropske pedagoške ideje. Z marljivim študijem pedagoških in sorodnih znanosti je dozorel v vsestranskega pedagoškega misleca, kritika in oblikovalca pouka, mnoge njegove ideje so trajno vtkane v slovensko pedagoško zakladnico. Čeprav je večino svojih življenjskih energij sprostil kot pedagog, pa je širši slovenski nestrokovni, zlasti pa domači šaleški javnosti bolj poznan kot pisatelj. Njegovi najbolj odmevni deli sta mladinska povest Nekoč je bilo jezero in mladinski roman Beli dvor. Dogajanje je v obeh primerih postavil na tla rodne Šaleške doline, čeprav je večji del svojega življenja preživel v Mariboru.

V Muzeju Velenje smo ob njegovi 120. obletnici rojstva pripravili priložnostno spominsko razstavo, zavedajoč se besed dr. Franca Strmčnika, da *»tako samobitno, večplastno in izoblikovano, z mnogimi zmožnostmi obdarjeno osebnost, je nemogoče izravnati z njeno resnično podobo; kos bi ji bila le izjemna umetniška moč, denimo pisateljeve besede, slikarjeve palette ali kiparjevega dleta.«*¹ Rdeča nit razstave je bilo zato gradivo, ki ga hrani muzej. V pretežni meri arhivsko in fotografsko gradivo je muzeju v hranjenje leta 1992 prepustil njegov pokojni sin Nikolaj Šilih. Manjši del gradiva so nam za ta namen posodili tudi njegovi sorodniki ter osnovni šoli Gustava Šiliha Velenje in Maribor.

In ravno razstava je dala priložnost, da smo obiskovalcem v duhu prihajajoče stote obletnice 1. svetovne vojne predstavili tudi to obdobje njegovega življenja, ko se je kot vojak boril v vojni in nato kot Maistrov borec sodeloval v

¹ France Strmčnik, Pedagoška ustvarjalnost Gustava Šiliha, v: Stoletnica rojstva Gustava Šiliha (1893–1961–1993). Jubilejni zbornik, Maribor: Društvo pedagoških delavcev, Pedagoška fakulteta, 1993, str. 9.

bojih za severno mejo. Ne nazadnje so ta dejstva bolj ali manj vplivala tudi na njegovo nadaljnje ustvarjanje.

Družina Šilih

Gustav Šilih se je rodil kot tretji od sedmih otrok² oskrbnika Velenjskega gradu Lorenza (tudi Lovra) Šiliha in njegove žene Apolonije Silovšek. Prav zaradi datuma, ker se je pričenal mesec avgust,³ naj bi ob krstu dobil ime Avgust(in), vendar ga je kasneje sam okrajšal v Gustav.⁴

Njegov oče Lorenz Šilih se je rodil 6. avgusta 1859 v kraju Prelska v občini Št. Janž na Vinski gori, prej Sveti Janž na peči.⁵ Kraj je sodil pod šentjanško faro oziroma župnijo. Šilihov stari oče Anton Šilih je imel tu svojo kmetijo, bil je »celozemnik«. ⁶ Z Apolonijo Silovšek, hčerjo kmeta Blaža Silovška in njegove žene Margarete, rojene Spital, se je poročil 30. januarja 1890 v Velenju. Tedaj je 30-letni župnijski hlapec že 16 let bival v fari, njegova leto dni starejša nevesta (rojena 6. februarja 1858 v kraju Podgorje⁷), župnijska dekla, pa 14. Že slaba dva meseca kasneje se je rodil Šilihov naj-

² V literaturi je mogoče najti podatek, da je bilo v družini šest otrok, kajti deklica, ki se je rodila 22. marca 1898, je bila mrtvorojena. Glej družinsko drevo rodbine Šilih, julij 2007. Hrani Metka Grabner, Kavče pri Velenju.

³ Rojen je bil 31. julija, krščen pa 4. avgusta 1893. Botra sta bila lastnik Velenjskega gradu, kamerer in nadporočnik v rezervi Karl pl. Adamovich de Csepin in njegova žena Gisela, rojena baronica Ritter de Zahony. NŠAM, Velenje – sv. Martin, krstna knjiga 1865–1894, str. 180.

⁴ Nikolaj Šilih, Oris življenja in dela Gustava Šiliha, slovenskega pedagoškega teoretika in praktika ter mladinskega pisca: diplomska naloga, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko, 1993 (dalje N. Šilih, diplomska naloga), str. 9.

⁵ Danes Vinska Gora. Krajevna skupnost (KS) Vinska Gora spada v mestno občino Velenje.

⁶ Celozemnik oz. celogruntar je izraz za lastnika celega grunta, nekdanj večjega kmečkega posestva, ki je obsegalo približno 15–20 ha. Glej Pleteršnikov slovar in SSKJ.

⁷ Naselje Podgorje leži zahodno od Starega Velenje, nekdanjega trga Velenje. Kraj je spadal pod škalsko župnijo, medtem ko je trg Velenje leta 1858 prišel pod župnijo Šmartno pri Šaleku.

starejši brat Josef, dobro leto kasneje, leta 1891, pa njegov drugi brat Vinzenz. Ta je umrl kot otrok leta 1903. Takrat je družina že prebivala na novem naslovu, oče pa je bil zaposlen kot hlapec na Velenjskem gradu. Botra njunega drugega sina sta bila, kot tudi pri Gustavovem krstu, tedanja lastnika gradu Karl (II.) pl. Adamovich de Csepin in njegova žena Gisela, rojena baronica Ritter de Zahony.⁸

Družina je skupaj z družinami drugih grajskih poslov živela v trgu Velenje. Hiša, ob kateri so bili tudi grajski hlevi,⁹ je bila del posesti Velenjskega gradu. Stavbi sta stali na skrajnem vzhodnem delu trga Velenje, deloma že zunaj njega, med cestama, ki sta iz Velenja vodili v smeri proti Šaleku oziroma Celju. Kasneje se je družina preselila v Podkraj, kjer še danes stoji dom Šilihovih sorodnikov. Ohranjena je kupna pogodba, datirana z dne 7. oktobra 1893, s katero sta zakonca Šilih od posestnice Antonije Bevc iz Družmirja v Podkraju odkupila vinograd s pripadajočim poslopjem (*»vin ondi se nahajajočo gospodarsko opravo, razen enega soda za ceno 550 goldinarjev avstrijske vrednosti«*). Kasneje sta, vsaj po pripovedovanju sorodnikov ter kakor pričajo ohranjene pogodbe, zakonca še dokupila posesti, kar kaže, da je bila družina relativno dobro situirana. To je bil verjetno poleg nadarjenosti mladega Gustava temelj, ki mu je omogočil nadaljnje izobraževanje in študij.¹⁰ Med drugim sta zakonca Šilih, dolgoletni grajski oskrbnik in njegova žena, ki je skr-

⁸ NŠAM, Vinska Gora, krstna knjiga 1827–1868, Velenje – sv. Martin, krstna knjiga 1838–1860, Velenje – sv. Martin, krstna knjiga 1865–1894, NŠAM, Velenje, poročna knjiga 1850–1904, str. 77.

⁹ Stavbi, obe veliki 70 kvadratnih sežnjev, sta stali nasproti gospodarskega poslopja, na mestu katerega je zrastle stavba, danes poznana kot vila Bianca in ki je bila sredi prve polovice 19. stoletja v lasti zdravnika Josepha Hartingerja. Okoli leta 1823 se v Velenju omenja tudi zdravilec (Wundarzt) Johann Nep. Hartinger.

¹⁰ Po Šilihovem pripovedovanju je bilo šolanje najprej namenjeno prvima dvema sinovoma, a ker je brat Vinzenz umrl, je prišla vrsta nanj. Sam pa je bil že od nekdaj zaljubljen v knjige, po njegovem mnenju verjetno zato, ker je bil kot oskrbnikov sin pogosto na gradu, lastniki pa so mu včasih dovolili dostop do knjižnice. Glej N. Šilih, diplomatska naloga, str. 9.

bela za grajske hlapce in dekle, od svojih nekdanjih delodajalcev Gisele in Karla, tedaj komornika v Salzburgu in (še vedno) posestnika v Velenju, z darilno pogodbo prejela tudi del njunih nepremičnin v Kavčah: gozd, vinograd, travnik in vrt. Ali gre za zahvalo za dolgoletno služenje ali morda za poravnavo dolgov svojih delodajalcev, ki sta bila zaradi slabega finančnega položaja že leta 1913 prisiljena prodati grad Velenje ženi Karlovega mlajšega brata Tereziji Westphalen-Fürstenberg, iz pogodbe ni mogoče razbrati.

Študij in prva službena leta

Gustav Šilih se je po začetnem izobraževanju v domačem kraju¹¹ leta 1907 vpisal na učiteljske v Ljubljani ter leta 1912 maturiral. Učiteljske je obiskoval skupaj s še enim znanim šaleškim pedagogom, kasnejšim velenjskim osnovnošolskim učiteljem Franom Mlinškom.¹²

Svoje prvo službeno mesto je še kot suplent, profesor pripravnik, dobil na tedaj štirirazredni ljudski šoli v Petrovčah. Tu je kot učitelj tretjega razreda, v četrtem pa je poučeval risanje in telovadbo, nadomeščal znanega skladatelja in zborovodja Cirila Preglja. Pregelj se je naslednje šolsko leto vrnil na svoje delovno mesto,¹³ Gustav Šilih pa je dobil zaposlitev na šoli v Preboldu. Njegova prva službena leta v Savinjski dolini je prekinila 1. svetovna vojna, po vojni pa je poučevanje nadaljeval najprej na mariborski realki, v obdobju 1919–1927 je bil profesor na trgovski srednji šoli v Mariboru oz. v šolskem letu 1927–1928 v Celju, od leta 1928 pa vse do pričetka 2. svetovne vojne pa je poučeval na moškem učiteljsku v Mariboru. Leta 1928, potem ko je v Zagrebu

¹¹ Po petih razredih osnovne šole je nato obiskoval še zasebno nižjo gimnazijo. Slovenski biografski leksikon, 11. zvezek, Ljubljana: SAZU, 1971 (dalje SBL 11), str. 617–618.

¹² Jože Hudales, Ivo Stropnik, Mlinškovo berilo: (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski. Šaleški razgledi 7, Velenje: Kulturni center Ivan Napotnik (KCIN), 1991, str. 9.

¹³ Kronika OŠ Petrovče.

diplomiral iz pedagogike, psihologije in nemškega jezika s književnostjo, se je vrnil službovat v Maribor, ki ga je za eno leto zapustil. Zaposlil se je na učiteljišču, kjer je poučeval pedagogiko, slovenščino in nemščino, nekaj časa pa tudi srbohrvaščino.¹⁴ Svoje delo na učiteljišču je nadaljeval tudi po vojni, najprej kot ravnatelj, nato pa do upokojitve leta 1950 kot profesor psihološko-pedagoških predmetov.¹⁵

Avgusta 1928 se je v Mariboru poročil. Njegova žena je postala Olga Jančič, hči znanega mariborskega trgovca Karla Jančiča. Poročila sta se 12. avgusta 1928 v mariborski frančiškanski cerkvi. Olga je bila pred tem njegova učenka na trgovski akademiji. V zakonu so se jima rodili trije otroci, leta 1929 sin Marko, leta 1931 hčerka Alenka ter deset let kasneje, leta 1941, sin Nikolaj.¹⁶

Družina je živela na Cankarjevi ulici v Mariboru. Pročelje hiše, v kateri je Gustav Šilih živel od leta 1936 pa vse do svoje smrti,¹⁷ krasi bronasto reliefno obeležje avtorja Gabrijela Kolbiča iz leta 1971. Akademski kipar Kolbič je bil Šilihov stanovski kolega in osebni prijatelj in je tudi avtor Šilihovega doprsnega kipa, ki stoji pred osnovno šolo Gustava Šiliha Velenje.¹⁸ Od leta 2000 njegov doprsni kip krasi še avlo osnovne šole Gustava Šiliha Maribor, njegovo ime pa nosi tudi osnovna šola v Laporju pri Slovenski Bistrici.

¹⁴ SBL 11, str. 617–618.

¹⁵ N. Šilih, diplomska naloga, str. 12–13.

¹⁶ N. Šilih, diplomska naloga, str. 11. Glej tudi NŠAM, Velenje – sv. Martin, krstna knjiga 1865–1894, str. 180.

¹⁷ N. Šilih, diplomska naloga, str. 26. V krstni knjigi (NŠAM, Velenje – sv. Martin, krstna knjiga 1865–1894, str. 180) je mogoče kot kraj smrti najti podatek, da je Gustav Šilih umrl 24. 11. 1961 v Mariboru, na naslovu Tržaška cesta 13.

¹⁸ Spomenik v parku pred šolo so odkrili 5. oktobra 1978 ob 15-letnici šole.

Šilihovo strokovno delovanje

Vseskozi se je strokovno izobraževal. Že v letih 1923–1924 je svoje znanje nadgrajeval s predavanji o otroški in mladinski psihologiji pri Karlu in Charlotti Buhler na Dunaju, leta 1926 je obiskoval enomesečni tečaj na institutu J. J. Rousseauja v Ženevi pri psihologu Edouardu Claparedu in leta 1928 diplomiral na Višji pedagoški šoli v Zagrebu iz pedagogike, psihologije in nemškega jezika s književnostjo. Profesorski izpit je opravil leta 1932.¹⁹ Po študiju doma in v tujini se je popolnoma posvetil pedagoški teoriji in praksi. Že leta 1921 je v Mariboru ustanovil didaktično-metodični krožek, ki se je kasneje razvil v doma in tujini priznano Pedagoško centralo. Skupaj z dr. Franjem Žgečem, pionirjem pedagoške sociologije na Slovenskem, sta pripravila idejne smernice in praktični program delovanja, centrala je bila pobudnica in izvajalka pedagoških ekskurzij v zamejstvo, pedagoških tednov za starše, predavanj za učitelje ..., njeni člani pa so dolga leta dajali ton vsebini Popotnika,²⁰ v katerem je leta 1925 izšel po Šilihovem mnenju tudi njegov prvi resni članek.²¹ Tik pred vojno (1937–1939) je po njegovi zaslugi pri Pedagoški centrali začel izhajati Roditeljski list, »poljudno vzgojeslovno glasilo za slovenske starše«, ki ga je nekaj časa tudi sam urejal, ves čas pa je v njem objavljал svoje prispevke o vzgoji v družini. V letih 1925–1931 je urejal tudi Pedagoški zbornik Slovenske šolske matice, založbe in pedagoškega društva učiteljev in srednješolskih profesorjev iz Ljubljane, ter v njem redno objavljал.²²

¹⁹ SBL 11, str. 617–618.

²⁰ N. Šilih, diplomsko delo, str. 18.

²¹ Šestdesetletnica življenja in štiridesetletnica pedagoškega udejstvovanja profesorja Gustava Šiliha. Kulturni obzornik, v: Večer, 30. julija 1953 (dalje 60-letnica življenja in 40-letnica pedagoškega udejstvovanja). Izrezek. MV, Zbirka Gustava Šiliha – osebni arhiv: MV; GŠ – 6/ 2011, AŠ 1. članek je nastal po njegovi vrnitvi z Dunaja, v njem pa je razpravljал o gonilnih silah in smereh šolskega reformnega gibanja. Na nekaj njegovih člankov drugače naletimo že pred tem letom.

²² SBL 11, str. 617–618. Glej tudi: N. Šilih, diplomsko delo, str. 17, 19.

Od leta 1922 dalje je tako napisal več kot 60 obsežnejših in okoli 300 krajših razprav, člankov, ocen in poročil, že v tridesetih letih preteklega stoletja sta izšli tudi dve njegovi samostojni deli. Leta 1936 je v sodelovanju z D. M. Prico napisal delo v srbohrvaškem jeziku *Reforma učiteljskog obrazovanja u Jugoslaviji* ter leta 1939 *Učne oblike*, v katerih je temeljito nakazal potrebo po poglobitvi učiteljeve izobrazbe. Zavzemal se je za ustanovitev pedagoške akademije. Pred drugo svetovno vojno je bil tudi dopisni član Hrvaškega pedagoško-književnega zbora, najstarejšega hrvaškega pedagoškega društva, ustanovljenega že leta 1871.

Tudi po vojni je nadaljeval svoje delo. Po upokojitvi je od leta 1952 ostal aktiven ter v Mariboru ustanovil in vodil Vzgojno posvetovalnico, kot tako prvo v tedanji Jugoslaviji, ki je nudila strokovno pedagoško, psihološko, socialno in medicinsko pomoč staršem, ki so imeli težave pri vzgoji svojih otrok. S tem si je pridobil posebno mesto v socialno-družinski vzgoji. Za pomoč staršem je napisal tri knjižice: *Vzgoja otrok v naši družini*, *Vzgojna sredstva* in v izdaji Prešernove družbe *Vzgoja naših otrok*, ki je izšla v 80.000 izvodih. Prvi dve sta bili kmalu po izidu prevedeni v hrvaški jezik. Ob družinski in šolski vzgoji je posvečal posebno pozornost še spolni vzgoji, štejemo pa ga tudi za ustanovitelja šole za starše v Mariboru in okraju.

Bil je tudi med pobudniki in ustanovitelji Pedagoškega društva, ki mu je kasneje več let predsedoval, dodeljena mu je bila funkcija podpredsednika Zveze pedagoških društev Slovenije ter funkciji predsednika in podpredsednika Zveze prijateljev mladine Slovenije. Opravljal je še več strokovnih in družbenih funkcij tako v ožjem mariborskem kot tudi v širšem slovenskem in tedanjem jugoslovanskem prostoru, zlasti na področju vzgoje in izobraževanja ter tudi družinske vzgoje, za kar je prejel Žagarjevo nagrado, že leta 1951 pa mu je bil dodeljen red dela tretje stopnje. Po njem so poimenovane tudi tri šole, v nekaj občinah (Mariboru, Velenju in Gornji Radgoni) pa se prosvetnim delavcem podeljujejo Šilihove

nagrade in priznanja.²³

Šilih pa ni bil le avtor številnih člankov za različne pedagoške revije (Sodobna pedagogika, Mladi svet, Nova obzorja, Otrok in družina ...), že v času med obema vojnama, pa tudi po njej je izdal nekaj samostojnih del s področja pedagogike: Metodika slovenskega jezikovnega pouka, Učna načela naše šole ter Očrt splošne didaktike v dveh variantah. Obširni izvod z nad 300 stranmi je izšel nekaj tednov po njegovi smrti, skrajšan izvod pa leta 1966. Slednji je bil preveden tudi v srbohrvaški jezik in je leta 1970 doživel ponatis. Didaktika je njegovo življenjsko delo, v katerem je zaobsegel vsa teoretična in praktična spoznanja in je najboljše slovensko didaktično delo.²⁴

Tipkopisa²⁵ njegovega življenjskega dela Očrt splošne didaktike hranimo v Muzeju Velenje. Med listi enega od tipkopisov sta bila vložena posušen rožmarin in nagelj, simbola slovenstva. V muzeju hranimo tudi oceno dela s popravki, ki jo je na desetih straneh podal pedagog dr. Stanko Gogala: *»Ta didaktika je zelo popolno, podrobno in sistematično delo, ki sloni po eni strani na široki razgledanosti avtorja po pedagoški literaturi, do katere pa zavzema kritično stališče, po drugi strani pa na ozki povezanosti s pedagoško prakso, v kateri je Šilih delal, mnogo razmišljal ter izbral iz nje to, kar se je izkazalo kot uspešno ...«*.

Pisatelj in pesnik

Gustav Šilih je med literarnimi zgodovinarji manj znan, kot je znan med pedagogi, in tudi njegova strokovna bibliografija je precej obsežnejša od literarne. A leposlovje

²³ N. Šilih, diplomsko delo, str. 26. Tu N. Šilih piše, da naj bi v Mozirju uvedli tudi Šilihovo bralno značko, vendar mi kaj več o tem niso znali povedati niti v Osrednji knjižnici Mozirje niti v Osnovni šoli Mozirje. Pogovor z namestnikom direktorice g. Romanom Mežnarjem leta 2015.

²⁴ SBL 11, str. 617–618. Glej tudi N. Šilih, diplomsko delo, str. 95–109.

²⁵ Pisalni stroj Gustava Šiliha hrani OŠ Gustava Šiliha Maribor.

je Šiliha pritegnilo pred pedagogiko. Že v dijaških letih se je poskušal v poeziji in krajši prozi. Prve pesmi je objavljajal pod psevdonimom Gustav Graščan,²⁶ nanje naletimo v literarno reklamni reviji Domači prijatelj, ki je izhajala v Pragi,²⁷ v Zvončku ter vzgojnem listu Domače ognjišče že od leta 1912. Pesmi so doživljajska in razpoloženska lirika in kažejo Šilihov pretanjeni čut za opazovanje naravnih, življenjskih in duševnih lepot²⁸ in tako kot v proznih delih se tudi v pesmih poklanja domačemu kraju, kar daje mdr. slutiti pesem z naslovom Večerna, s podnaslovom Velenjski gmajni. Intimno je naravnana pesem s preprostim naslovom Pesem, posvečena prijatelju Franu. Morda je imel v mislih velenjskega rojaka Mlinška, s katerim sta v ljubljanskih študijskih letih bila nekaj časa »skupna streha in ponočnjaška luč«, kakor je zapisal velenjski rojak in pesnik Ivo Stropnik.²⁹ O tej pesmi je kritiko zapisala Zofka Kvedrova, ki hvali njegov talent, vendar ga obenem opozarja na prezahtevno kompozicijo za začetnika.³⁰ Od proznih del pa je poleg dolinske bajke Nekoč je bilo jезero (1921), mladinskega romana Beli dvor (1938) in drame Kaverna, ki so jo v Mariborskem gledališču igrali leta 1932, objavil zelo malo: odlomek iz Belega dvora v reviji Razori in dve kratki besedili, Vodnjak v Domačem prijatelju (1913) in »filmsko dogodivščino« Ljubezen nesrečnega tolovaja v Mariborskem klopotcu leta 1927.³¹ V načrtu je imel še vsaj dve obsežnejši mladinski deli, socialno pravljico ter mladinski

²⁶ Ivo Stropnik, Gustav Šilih – obujena pedagoška in slovstvena podoba. Spominski zapis ob 30. obletnici smrti, v: Naš čas, letnik 27, šte. 45, 21. 11. 1991 (dalje I. Stropnik, Gustav Šilih), str. 9.

²⁷ Urednikovala jo je Zofka Kvedrova, izdajal pa lastnik tovarne žitne kave in drugih prehrabnih izdelkov František Vydra. Časopisa ni bilo mogoče kupiti niti se nanj naročiti, brezplačno so ga dobili samo naročniki Vydrove žitne kave.

²⁸ N. Šilih, diplomsko delo, str. 67.

²⁹ I. Stropnik, Gustav Šilih, v: Naš čas, letnik 27, šte. 45, 21. 11. 1991, str. 9.

³⁰ Listnica uredništva, v: Domači prijatelj, letnik X, 1. september 1913, str. 42.

³¹ Miran Hladnik, Šilihov mladinski roman Beli dvor, v: Gustav Šilih, Beli dvor, Ljubljana: Karantanija, Velenje: KCIN, Založništvo Pozoj, 1997, str. 446.

roman iz življenja rudarske družine Grbavi plemič,³² ki pa ju ni uspel uresničiti. Žal se zapiski niso ohranili. Ohranilo pa se je delo z naslovom Zgodba o neposlušnem angelu in vrlem letalcu. Povest je mladinska, zanimivo pa je, da je uporabil psevdonim Ramelin, ki je sestavljena iz nazaj branih črk imen njegovih otrok (**M**arko, (**A**)lenka, **N**ikolaj).³³ Tipkopis neobjavljenega dela hranimo v Muzeju Velenje. Tipkopis zgodbe ima vnesene popravke, na prvi strani pa najdemo navodila za književno ustvarjanje. Zgodba je speta v tri snopiče in ima skupaj s pravili, naslovnico in kazalom 129 strani. Vložena je v mapo, ki nosi na sprednji strani napis rokopisi ter pod rimskimi številkami navedene tri naslove: Bršljan in rožmarin, Junak iz zahodne Indije ter Nemogoča povest, vendar se med platnicami nahajajo trije snopiči z zgodbo o angelu in letalcu.

Mladinski deli Nekoč je bilo jezero in Beli dvor ter drama Kaverna

Čeprav je literarno Gustav Šilih največ priznanj požel z romanom *Beli dvor*, je danes, vsaj v Šaleški dolini, dobro poznana tudi njegova »dolinska bajka« *Nekoč je bilo jezero*. Dogajanje v delu, ki je v založbi Učiteljske tiskarne v Ljubljani izšlo leta 1921, je Šilih postavil na tla fiktivne Šaleške doline z jezerom. Pri pisanju se je Šilih zgledoval po starejših leposlovnih virih, predvsem je našel navdih v romanu Frana Saleškega *Finžgarja Pod svobodnim soncem*.³⁴ Z delom je

³² 60-letnica življenja in 40-letnica pedagoškega udejstvovanja. Glej tudi N. Šilih, diplomsko delo, str. 28, ter I. Stropnik, Gustav Šilih, v: *Naš čas*, letnik 27, šte. 46, 28. 11. 1991, str. 4. Ivo Stropnik na osnovi informacij T. Horvat (FF/ 1990) v članku poroča, da se je med Šilihovim gradivom ohranilo »nekaj proznih nastavkov, ki jih ni uspel končati v pravljico ali novo povest«, in da je tako v desetih izdelanih poglavjih ostala nedokončana tudi mladinska povest o velenjskih rudarjih Grbavi plemič.

³³ N. Šilih, diplomsko delo, str. 28.

³⁴ Ivo stropnik, O Šilihu in jezikovni posodobitvi povesti *Nekoč je bilo jezero*, v: Gustav Šilih, *Nekoč je bilo jezero*, Velenje: Pozoj, 1999, str. 258.

želel ustvariti mladinski roman z vzgojno noto, protiutež tedaj na našem tržišču lahko dostopni nemški »sund« literaturi, o problematiki katere je pisal v Domačem ognjišču že leta 1914. Članek na to temo z naslovom Mladinska književnost je prvi objavljen in katalogiziran Šilihov prispevek. Sam Šilih je kasneje svoj prvenec, ki ga po letih ni več tako cenil, označil kot tipično delo pisatelja začetnika. Menil je, da bi ga moral napisati mnogo bolj dinamično, strinjal se je s kritiko Frana Erjavca, ki mu je očital, da se je lotil preobširnega koncepta, ki ga ni uspel obvladati.³⁵ Delo je kasneje dramatizirala Antonija Curk, maja oziroma v prvi polovici leta 1958 pa ga je predvajal Radio Trst.³⁶ V ponatisu je delo izšlo v počastitev 40-letnice mesta Velenje leta 1999 pri založništvu Pozoj v zbirki Znane besede. Jezikovno ga je posodobil Ivo Stropnik.

Delno avtobiografski mladinski roman *Beli dvor* pa je izšel v Mariboru leta 1938. Zgodba se tako kot v povesti *Nekoč je bilo jezero* dogaja v Zalesju, torej Velenju, kjer *Beli dvor*³⁷ stoji še danes. Tudi družina grofa d'Harnoncourta³⁸ je vzeta iz zgodovine Šaleške doline, saj so bili le-ti lastniki Velenjskega gradu pred rodbino Adamovich de Csepin, v službi katerih je bil njegov oče Lovro. Njemu in materi je Šilih roman tudi posvetil – glavnemu junaku je dal očetovo, njegovi sestri pa materino ime. Avtobiografsko naj bi bil v romanu obarvan predvsem tisti del, ki se dogaja v vojni, ki se ji tudi sam ni uspel izogniti. Obenem je v romanu zlasti

³⁵ N. Šilih, diplomsko delo, str. 50.

³⁶ Prav tam, str. 140. Posnetka nam ni uspelo najti, ohranjen pa je tekst radijske igre. Hrani ga Narodna in študijska knjižnica v Trstu, za pomoč pri iskanju pa iskrena hvala Martini Humar. Dramatizirana zgodba je bila uvrščena v spored kot oddaja za najmlajše ter je imela sedem delov: Velesovo slavlje, Zakaj smo nezadružani, Kresna noč, Jezerski zmaj, Kako naj ti pomorem Zalesje?, Jezero odteka in kot zadnje Poslednji boj z zmajem.

³⁷ Šilih je dogajanje prenesel na graščino Gorico, ki stoji v istoimenskem naselju v Velenju, na kar opozarja tudi že naslovnica knjige. Ilustracije je po avtorjevi zamisli prispeval Radovan Klopčič.

³⁸ V romanu se pojavlja zapis d'Harancourt.

poudarjena vloga dobrega učitelja, ki lahko ogromno stori za kulturni in gospodarski napredek preprostega človeka, pokazal pa je tudi na politiko ponemčevanja slovenskih krajev, kar je povzročilo to, da naj bi bil med vojno stalno pod budnim očesom nemških oblastnikov. Z romanom *Beli dvor* je Šilih dosegel največji literarni uspeh, ob izidu so nekateri kritiki skoraj 400 strani dolgo delo označevali celo kot prvo veliko mladinsko delo pri nas. Pred ponatisom iz leta 1997 založb Karantanije iz Ljubljane ter založništva Pozoj in Kulturnega centra Ivana Napotnika iz Velenja, ki ga je jezikovno posodobil Ivo Stropnik, spremno besedo pa zapisal Miran Hladnik, je zaradi svoje »meščanskosti« izšel le za naše izseljence.³⁹

Pod vtisom doživetij 1. svetovne vojne je nastalo tudi delo *Kaverna*. Tridejanka, vojno-povojna psihološka drama, je v sezoni 1931–1932 v Slovenskem narodnem gledališču v Mariboru doživela štiri uprizoritve, vendar se ni obdržala na odru. Premierna predstava je bila 23. aprila 1932 ob 20. uri, na kar sta sledili dve predstavi 2. in 7. aprila ter zadnja 9. aprila. Režija je bila v rokah Jožeta Koviča, vloge pa so odigrali znani slovenski gledališki in filmski igralci Milena Zakrajšek, Ema Starc, Hinko Tomašič, Edo Grom ter kasnejši dobitniki Boršnikovega prstana Maks Furijan, Vladimir Skrbinšek in Elvira Kralj. Pevski vložek v prvem dejanju je uglasbil znani skladatelj Slavko Osterc.

V Mariborskem večerniku *Jutra* je bil na dan krstne uprizoritve objavljen razgovor z avtorjem, iz katerega je mogoče razbrati močno avtorjevo protivojno prepričanje, dan po krstni uprizoritvi pa je Mariborski večernik *Jutra* prinesel še oceno krstne uprizoritve. Kritik Vladimir Kralj je bil mnenja, da je igra »dosegla relativno prav dober uspeh, kar je pokazalo tudi občinstvo, ki je gledališče skoraj popolnoma napolnilo«, vendar je obenem podal oceno, da je dogajanje preveč odrsko in neživljenjsko, kar naj bi terjalo posamezne

³⁹ Knjiga je bila objavljena kot podlistek časnika *Enakopravnost* (Cleveland Ohio) leta 1951 in 1952. Za informacijo hvala Nataši Jordan iz centra za informacijske storitve Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana.

popravke tako avtorja kot tudi režiserja in igralcev. Kritiko je ublažil s pripombo, da pa vendarle kljub nekaterim šibkim in slabim stranem, ki jih ima uprizoritev, slednje v celotnem konceptu ne motijo toliko, da bi ji jemale vrednost.⁴⁰

Tipkopis igre hrani Slovenski gledališki muzej.

Že 5. januarja 1924 pa je na odru Drame SNG Maribor potekala premiera dela Walterja Hasencleverja z naslovom *Onstran življenja* (Jenseits) v režiji J. Bratine, ki jo je prevedel Gustav Šilih.⁴¹

Gustav Šilih kot vojak v 1. svetovni vojni in kot Maistrov borec⁴²

28. julija 1914 se je pričela 1. svetovna vojna. Gustav Šilih, ki je le dva dneva kasneje dopolnil 21 let, je bil že 22. aprila 1914 na naborni komisiji v Celju za dobo 12 let potrjen ter dodeljen k cesarsko-kraljevemu deželnoobrambovskemu pehotnemu polku številka 3 s sedežem v Gradcu (k. k. Lir. Graz Nr. 3).

Temelj vojaške ureditve avstro-ogrske vojske je bil postavljen s t. i. brambno postavo z dne 5. septembra 1868. Služenje vojske je bilo skrajšano na tri leta, uvedeni sta bili osemletno služenje v rezervi in dveletno v deželni brambi. Ukinili so skoraj vse dotedanje izjeme, ena redkih preostalih olajšav je veljala za absolvente srednjih šol, ki so lahko izbrali enoletno služenje kot enoletni prostovoljci. Po odsluženem

⁴⁰ Glej Mariborski večernik *Jutra*: 22. 3. 1932, 23. 3. 1932, 24. 3. 1932, 26. 3. 1932, 30. 3. 1932, 5. 4. 1932, 7. 4. 1932 in 8. 4. 1932. Hrani Narodna univerzitetna knjižnica Maribor (UKM).

⁴¹ Repertoar slovenskih gledališč 1867–1967. Popis premier in prireditev, Ljubljana: slovenski gledališki muzej, 1967, str. 388.

⁴² Za vir so služile kopije dokumentov na ime August / Gustav Šilih iz dunajskega vojaškega arhiva.

Slike 1, 2, 3: Gustav Šilih sam in skupaj s starejšim bratom Jožetom (Pepijem) kot avstro-ogrsko vojaka (1, 2). Med velenjskimi naborniki je bil tudi mlajši Šilihov brat Karel (3). Hrani Muzej Velenje.

enoletnem roku so lahko opravili izpit za častnika in dobili rezervni častniški čin.⁴³

To je očitno nameraval izkoristiti tudi Šilih, ki bi služenje vojaškega roka moral nastopiti 1. oktobra istega leta v okviru 4. nadomestne stotnije (4. Ersatzkompanie), vendar se je javil kot enoletni prostovoljec, vojaški rok pa bi tedaj nastopil 1. oktobra 1915. A zaradi splošne mobilizacije je bil 25. avgusta z žepnino 6 kron prestavljen k aktivni službi in 18. septembra dodeljen k 26. domobranskemu pehotnemu polku (k. k. Landwehrinfanterieregiment Nr. 26), od leta 1917 imenovanemu tudi 26. strelski polk (k. k. Schützenregiment Nr. 26). Vojake te pretežno slovenske enote, v kateri so se večinoma bojevali vojaki iz slovenskega dela Štajerske, je pot že avgusta leta 1914 vodila na bojišča Galicije, jeseni leta 1915 pa so bili premeščeni na italijansko bojišče ob Sočo, kjer se je polk izkazal v bojih pri Doberdodu.⁴⁴

Vendar je Gustav Šilih, najverjetneje zaradi odličnih spričeval in izobrazbe, najprej obiskoval šolo za rezervne častnike ter v tem času dokaj hitro napredoval: od (titularnega) narednika oz. feldveblja do kadeta in zástavnika v letu 1915. Leta 1915, maja ga srečamo na soškem bojišču, kjer je sredi septembra (26. septembra 1915) zbolel za virusno hemoragično mrzlico (Haemerhoiden Gelbsucht) oz. zlatenico in bil iz poljske bolnišnice v okolici kraja Korite pri Tolminu poslan v cesarsko-kraljevo rezervno bolnišnico v Celju. V celjsko bolnišnico je bil sprejet 1. oktobra, od tod pa ga je konec meseca (25. oktobra 1915) pot vodila v zdravišče

⁴³ Anja Postrak, mag. Barbara Kalan, Njim, ki junaki so najboljši, svetinje zlate daje v dar! Gorenjci in odlikovanja v prvi svetovni vojni, Kranj: Gorenjski muzej, 2015, str. 5. Nekateri viri pa navajajo, da so oblasti leta 1912 reden rok služenja skrajšale na dve leti, kar se ujema s predvideno vojaško obveznostjo za Gustava Šiliha. Podatek navaja Martin Prašnički v: Vojni luzerji 1914–1918. Usoda slovenskih mož in fantov, Zgornja Polskava, 2014 (elektronski vir), str. 18.

⁴⁴ Tomaž Budkovič, 26. domobranski pehotni polk / 26. strelski polk, v: Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918, Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2010 (dalje: Budkovič, 26. strelski polk), str. 35.

za častnike v Rogaško Slatino. Na bojišče ob Soči se je Šilih vrnil novembra leta 1915 in na terenu ostal vse do konca avgusta naslednjega leta, ko so mu odobrili dopust. V tem času, spomladi 1916, je skupaj s svojim 26. polkom odšel na južno Tirolsko, kjer je polk sodeloval v ofenzivi proti Italiji. Na Tirolskem je polk ostal do oktobra 1917, ko je odšel na Bovško, kjer se je avstro-ogrska vojska skupaj z nemškimi enotami pripravljala na 12. soško bitko, danes poznano tudi z imenom čudež pri Kobaridu. Mariborski 26. strelski vod pod poveljstvom Floriana pl. Pasettija se je tako znašel v sestavi 22. strelske divizije, ki je bila določena za napad po dolini.⁴⁵

Prvo odlikovanje, bronasto vojaško medaljo za zasluge z vojaškim zaslužnim križcem,⁴⁶ zaradi zapisa na zadnji strani označeno tudi kot Signum Laudis (latinsko »znak pohvale«), je Gustav Šilih, od 1. januarja 1916 poročnik v rezervi, prejel maja 1916. Kot je mogoče prebrati v dokumentaciji, je odlikovanje prejel zaradi svojega poguma in požrtvovalnosti ter uspehov v boju proti sovražniku, zlasti pa zaradi uspešno vodene operacije v začetku leta 1916. Kot poveljnik voda in namestnik poveljnika 8. stotnije (8. Feldkompanie) je Gustav Šilih že vse od začetka italijanskega prodora v smeri proti jugozahodu fronte s svojo preudarnostjo, delovno vnemo in požrtvovalnostjo spodbujal svoje moštvo tudi v najtežjih trenutkih in pod najtežjimi pogoji. 6. januarja 1916 jim je pod njegovim vodstvom uspelo razstreliti sovražnikove položaje na pobočjih Griže (Monte Sei Busi). V »skrajno drzno zasnovani akciji«, ki so jo izvedli zelo preudarno in uspešno, je bil sovražnikov položaj uničen, sovražniku pa so bile prizadejane občutne izgube.

⁴⁵ Miha Šimac, Pankrac Cilenšek (1892–1981), med prvimi prejemniki zlate medalje za hrabrost za častnike (dalje: Šimac, Pankrac Cilenšek), v: Arhivi, Letnik 37 (2014), št. 1, str. 146.

⁴⁶ Die Bronzene Militär Verdienstmedaille am Bande des Militärverdienstkreuzes.

Bronasta vojaška medalja za zasluge, poznana tudi z imenom Signum Laudis (vir: splet)

In ko je decembra leta 1916 cesar Karel I. kot označbo redov in odlikovanj za pogumno vedenje pred sovražnikom ali uspešno vodenje ustanovil dekoracijo z mečem, jo je naknadno prejel tudi Gustav Šilih.

Konec septembra 1916, po štiritedenskem dopustu, je bil Gustav Šilih zopet na bojišču in leta 1917 ponovno predlagan za podelitev odlikovanja. Tokrat je prejel srebrno medaljo za hrabrost druge stopnje,⁴⁷ ki mu je bila podeljena 19. septembra istega leta. Kot razlog za prejem odlikovanja je navedeno, da je poročnik Šilih (tedaj še s činom praporščaka) na lastno pobudo z delom svojega moštva rešil skoraj popolnoma uničen oddelek 8. stotnije. S svojo skupino mož mu je uspelo priskočiti na pomoč sosednji skupini, ki je zasedala položaje na njihovem levem boku. Slednja je ob srditih italijanskih napadih, ki so se 26. novembra 1915 odvijali na griču Griža, doživela popoln polom ter imela velike izgube. Prizadet je bil zlasti 3. vod, v katerem je bilo sedem mrtvih, poveljnik in petnajst mož pa je bilo ranjenih. Za obrambo je bila sposobna le še peščica posameznikov, s Šilihovim posredovanjem pa je bil prodor italijanske patrulje zaustavljen. Decembra 1915 pa mu je s patruljo uspelo razstreliti italijanski položaj (s stalno italijansko stražo), ki je s svojo pozicijo

⁴⁷ Die Silberne Tapferkeitsmedaille 2. Klasse (Symbol: O2), označena tudi kot mala srebrna medalja za hrabrost.

predstavljal veliko nevarnost in težavo za avstrijske vojske. Italijani položaja niso več zasedli.

*Srebrna medalja
za hrabrost druge
stopnje (vir: splet)*

Zahtevek za nagrado, v katerem je poudarjeno, da je bil Šilih vseskozi pogumen častnik, ki se je zavedal svojih dolžnosti, je v času polkovnega premika z Doberdoba na Južno Tirolsko zastal. Za njegovo uresničitev se je septembra 1917 zavzel tudi podpolkovnik Florian pl. Pasetti-Friedenburg.

Temu odlikovanju je nato zaradi uspešnega preboja pri Bovcu oktobra 1917 sledilo v začetku leta 1918 odlikovanje vojaški križ za zasluge tretje stopnje z vojaško dekoracijo.⁴⁸ Kot poveljnik je Gustav Šilih v preboju pri Bovcu 24. oktobra 1917 zelo preudarno vodil svojo stotnijo mitraljezcev. S pravilnim ravnanjem, zlasti pri položaju »Za Verschgan«, je odkril sovražnikovo »gneздо« in pri tem sam oplnil eno, s svojo četo pa dve sovražni skupini. Poleg tega jim je uspelo zajeti dvajset mož. Pri nadaljnjem napredovanju v smeri kraja Žaga pa so oplnili še sovražnikovo poljsko bolnišnico ter pri tem zajeli večje število nasprotnikov (petdeset mož).

Nasploh se je med prebojem in zavzetjem Bovške kotline 26. strelski polk zelo izkazal, saj je zajel 2.200 ujetnikov, zaplenil 80 topov različnih kalibrov, 29 strojnih pušk

⁴⁸ Das Militärverdienstkreuz 3. Klasse mit der Kriegsdekoration und den Schwertern.

in ogromno ostalega vojaškega materiala. S svojim bojem je pomembno prispeval pri uspešnem preboju pri Kobaridu in najbrž je bil ta dan eden od najsijajnejših trenutkov v njegovi dokaj mladi polkovni zgodovini.⁴⁹

*Vojaški križ za zasluge
(vir: splet)*

Po italijanskem porazu v tej 12. soški bitki (t. i. čudežu pri Kobaridu) in njihovem umiku proti zahodu se je fronta ustalila na reki Piavi in 9. novembra 1917 se je Gustav Šilih s svojo stotnijo mitraljezcev znašel v spopadih v okolici kraja Longarone. V skladu z ukazi je kljub močnemu topniškemu ognju prestopil reko Piavo in priskočil na pomoč oddelku württemberskega gorskega bataljona pod vodstvom nadporočnika Erwina Rommla, kasneje znanega nemškega feldmaršala z vzdevkom Puščavska lisica. Pod njegovim vodstvom je skupini mitraljezcev uspelo odbiti ponavljajoče se italijansko prodiranje iz smeri kraja Longarone, in ko so si Italijani v noči na 10. november poskušali utreti izhod proti jugu, je tudi s tem, da se je sam postavil na čelo skupine ter z lastnim zgledom (vztrajati v težkem položaju) dosegel velik uspeh in sovražniku prizadejal velike izgube. Nenaden množičen prodor Italijanov, ki je naletel na württemberski gorski bataljon, je Gustav Šilih s svojo skupino poskušal zadržati z vojaškim posegom, v katerem je moštvo neumorno spodbujal k boju, ki se ga je tudi sam udeležil. Pri tem je bil ranjen in celo zajet, a nato uspešno rešen. Zaradi rane se Gustav Šilih ni več vrnil na bojišče.

1. maja 1918 je bil povzdignjen v nadporočnika. Bil je predlagan tudi kot kandidat za zlato medaljo za hrabrost za

⁴⁹ Miha Šimac, Pankrac Cilenšek, str. 147.

častnike,⁵⁰ vendar mu je bil 21. februarja 1918 podeljen red železne krone tretjega reda z vojaško dekoracijo in mečem.⁵¹ V začetku leta 1918 pa mu je bil podeljen tudi pruski železni križ 2. stopnje, obenem pa je bil upravičen do nošenja t. i. Karlovega četnega križa (die Karel-Truppenkreuz) ter medalje za ranjence z eno (osrednjo) črto oz. progo. Medtem ko zadnji dve odlikovanji sodita v kategorijo najnižjih odlikovanj, dobili so jih vsi, ki so izpolnili določene kriterije in nista vključevali posebnih zaslug, to ne velja za druge vojaške medalje oz. vojaški red železne krone.

*Red železne krone tretjega reda
(vir: splet)*

Leta 1918, po zlomu Avstro-Ogrske, se je Gustav Šilih pridružil Maistrovim borcem pri osvobajanju Maribora in slovenske severne meje. Že 1. novembra 1918 je namreč v Mariboru iz 26. strelskega polka nastal slovenski Mariborski polk pod poveljstvom generala Maistra, njegovi vojaki in oficirji pa so osvobodili in zavarovali severno slovensko mejo vse do Radgone.⁵² Slabo leto in pol kasneje je bil nadporočnik Gustav Šilih ob splošni demobilizaciji marca 1920 odpuščen iz vojaške službe.

⁵⁰ Die Goldene Tapferkeitsmedaille für Officiere.

⁵¹ Der Orden der Eisernen Krone 3. Klasse mit der Kriegsdekoration und den Schwertern.

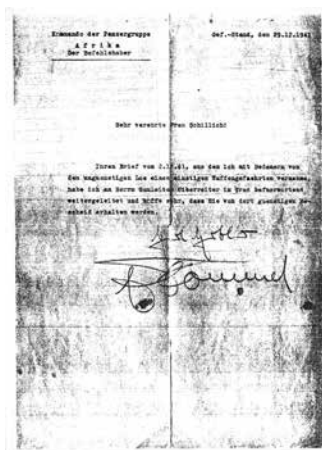
⁵² Vojnogodovinski zbornik št. 41, Logatec: Vojaški muzej, 2010, str. 20.

*Slika 4:
Črnilnik Gustava
Šiliha, narejen
iz nabojev. Po
pripovedovanju
ga je na fronti na-
redil Gustav Šilih
sam. Hrani Metka
Grabner.*

Po izbruhu 2. svetovne vojne je bil Gustav Šilih kot rezervni oficir ponovno vpoklican, tokrat v jugoslovansko armado. Bil je zajet in nekaj mesecev je preživel v ujetništvu v Nemčiji. Ob tej priložnosti se je njegova žena s pismom obrnila na feldmaršala Erwina Rommla s prošnjo, naj pomaga nekdanjemu rešitelju iz prve vojne. V pismu družini se je Erwin Rommel, poznan tudi kot Puščavska lisica, še spominjal svojega »Kriegskammerada« in tudi obljubil, da bo storil, kar je v njegovi moči. Tri tedne zatem, dva dni pred rojstvom tretjega sina, se je decembra 1941 Gustav Šilih vrnil iz ujetništva.⁵³

⁵³ Zanimivo je, da se je podobna zgodba ohranila tudi pri družini Šilihovega mladostnega prijatelja in sošolca Frana Mlinška. Družinska tradicija pravi, da se je Mlinšek spoprijateljil s kasnejšim feldmaršalom Erwinom Rommlom, ki mu je v neki bitki rešil življenje. V času 2. svetovne vojne naj bi prav njegova intervencija rešila Mlinška in njegovo družino pred preganostjo v Srbijo, ki je doletelo vse druge učitelje. Vendar pa nam je Mlinškovo bojevanje v 1. vojni v podrobnostih premalo poznano, da bi vedeli, v kolikšni meri sta se, če sploh, Šilihovi in Mlinškovi poti srečali tudi na bojišču. Sicer je tudi Mlinška pot po mobilizaciji januarja 1916 v kraju Krumpendorf pri Celovcu mdr. enako kot Šiliha vodila v Soško dolino, bojeval se je v Bovški kotlini in na Koroškem ter južnem Tirolskem, vendar v opisu njegovega bojevanja ni mogoče zaslediti, da bi se udeležil spopadov pri kraju Longarone, kjer so se odvijali dogodki, v katere sta bila vpletena Rommel in Šilih. Glej Mlinškovo berilo, str. 9–10.

Slika 5:

Kopija pisma Erwina Rommla družini Šilih.
Hrani Muzej Velenje.

»Spoštovana gospa Šilih! Vaše pismo z dne 2. decembra 1941, iz katerega sem z obžalovanjem izvedel o žalostni usodi nekdanjega soborca, sem posredoval gospodu gauleiterju Uiberreit(h)erju v Gradec in zelo upam, da boste od tam prejeli ugoden odgovor.«

Kmalu po vrnitvi iz ujetništva je dobil namig, da bo zanj bolje, če se zaradi svojega prepričanega slovenstva in protinemčurskega romana *Beli dvor* umakne iz Maribora. Ker mu ni bilo dovoljeno, da bi se izselil v Ljubljano, si je našel delo v knjigarni Keinreich v Gradcu in se ob vikendih vračal domov.

Po končani vojni je nadaljeval pedagoško delo.

Povzetek

Pedagog Gustav Šilih sodi med najvidnejša imena slovenske pedagogike, šaleški javnosti pa je poznan predvsem kot avtor dveh del za mladino, povesti *Nekoč je bilo jezero* in romana *Beli dvor*. Dogajanje obeh zgodb je namreč postavil na tla (sicer fiktivne) Šaleške doline, od koder je prihajal. Posvetil se je pedagoško-andrargoški teoriji in praksi, že od

mladosti naprej pa se je posvečal tudi literarnemu delu. Kot mladenič je pisal pesmi, pod katerimi se je podpisoval s psevdonimom Gustav Graščan. Nanje naletimo v časopisju že leta 1912. Njegov literarni opus ni obsežen, mdr. se je izgubilo tudi njegovo delo – mladinski roman Grbavi plemič (ki je bil verjetno šele v osnutku). V njem je želel prikazati življenje šaleškega rudarja / premogarja in je tako s tematiko zopet posegel na tla domače doline. V tipkopisu pa se je ohranilo delo Zgodba o neposlušnem angelu in vrlem letalcu, podpisano s psevdonimom Avgusta Ramelina, in ga poleg ostalega arhivskega in fotografskega gradiva hranimo v Zbirki Gustav Šilih v Muzeju Velenje. Tu je najti tudi kopijo pisma, ki potrjuje družinsko zgodbo, kako je Gustav Šilih skupaj s svojimi sobojevniki v 12. soški ofenzivi (dogodki iz časa njegovega bojevanja v 1. svetovni vojni so svoj odmev doživeli v drami Kaverna, ki so jo igrali tudi na odru SNG Maribor) priskočil na pomoč würrtenberškemu gorniškemu bataljonu, ki mu je od januarja 1917 poveljeval Erwin Rommel. Slednji je postal poznan v 2. svetovni vojni kot eden glavnih akterjev bitke pri El Alameinu v severni Afriki leta 1942. In nanj se je obrnila Šilihova žena, ko je bil ob začetku 2. svetovne vojne Gustav Šilih zajet kot jugoslovanski vojak. Družina je od njega prejela odgovor, da bo poskušal posredovati za svojega vojnega »kamerata«, in dejansko je bil kmalu potem Šilih izpuščen. Konec vojne (tedaj bil star že 48 let) je dočakal kot knjigarnar v Gradcu, od koder je pogosto obiskoval svojo družino v Mariboru. Po vojni je nadaljeval svoje pedagoško delo.

Literatura:

- Tomaž Budkovič, 26. domobranski pehotni polk / 26. strelski polk, v: Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918, Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2010.
- Miran Hladnik, Šilihov mladinski roman Beli dvor, v: Gustav Šilih, Beli dvor, Ljubljana: Karantanija, Velenje: KCIN, Založništvo Pozoj, 1997.

- Jože Hudales, Ivo Stropnik, Mlinškovo berilo: (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski. Šaleški razgledi 7, Velenje: Kulturni center Ivan Napotnik (KCIN), 1991.
- Anja Poštrak, mag. Barbara Kalan, Njim, ki junaki so najbolji, svetinje zlate daje v dar! Gorenjci in odlikovanja v prvi svetovni vojni, Kranj: Gorenjski muzej, 2015.
- Martin Prašnički, Vojni luzerji 1914–1918. Usoda slovenskih mož in fantov, Zgornja Polskava, 2014 (elektronski vir).
- Repertoar slovenskih gledališč 1867–1967. Popis premier in prireditelj, Ljubljana: slovenski gledališki muzej, 1967.
- Slovenski biografski leksikon, 11. zvezek, Ljubljana: SAZU, 1971.
- Ivo Stropnik, Gustav Šilih – obujena pedagoška in slovstvena podoba. Spominski zapis ob 30. obletnici smrti, v: Naš čas, letnik 27, šte. 45, 21. 11. 1991.
- Ivo Stropnik, O Šilihu in jezikovni posodobitvi povesti Nekoč je bilo jezero, v: Gustav Šilih, Nekoč je bilo jezero, Velenje: Pozoj, 1999.
- France Strmčnik, Pedagoška ustvarjalnost Gustava Šiliha, v: Stoletnica rojstva Gustava Šiliha (1893–1961–1993). Jubilejni zbornik, Maribor: Društvo pedagoških delavcev, Pedagoška fakulteta, 1993.
- Nikolaj Šilih, Oris življenja in dela Gustava Šiliha, slovenskega pedagoškega teoretika in praktika ter mladinskega pisca: diplomsko naloga, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko, 1993.
- Šestdesetletnica življenja in štiridesetletnica pedagoškega udejstvovanja profesorja Gustava Šiliha. Kulturni obzorik, v: Večer, 30. julija 1953.
- Miha Šimac, Pankrac Cilenšek (1892–1981), med prvimi prejemniki zlate medalje za hrabrost za častnike, v: Arhivi, letnik 37 (2014), št. 1.
- Vojnozgodovinski zbornik št. 41, Logatec: Vojni muzej, 2010.

Viri:

Časopisa:

- Listnica uredništva, v: Domači prijatelj, letnik X, 1. september 1913.
- Mariborski večernik Jutra: 22. 3. 1932, 23. 3. 1932, 24. 3. 1932, 26. 3. 1932, 30. 3. 1932, 5. 4. 1932, 7. 4. 1932 in 8. 4. 1932.

Nadškofijski arhiv Maribor (NŠAM):

- Velenje – sv. Martin, krstna knjiga 1838–1860 in krstna knjiga 1865–1894.
- Velenje, poročna knjiga 1850–1904.
- Vinska Gora, krstna knjiga 1827–1868.

Kronika OŠ Petrovče ter kopije dokumentov na ime August / Gustav Šilih iz dunajskega vojaškega arhiva.